

Nr 65.

Ankom till riksdagens kansli den 9 juni 1944 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om anläggande av ett större jordbruk å de s. k. Ragundabottnarna.

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 159 av herr *Olsson, Nils*, och II: 223 av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning om statsmakternas medverkan att realisera ett i motionerna framfört förslag om anläggande av ett jordbruk å Ragunda bottnar.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för detta yrkande hänvisas till motionerna.

Utskottet har i vederbörlig ordning införskaffat utlåtanden i ärendet av länsstyrelsen, lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen. Länsstyrelsen har vid sitt utlåtande fogat yttrande av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Egnahemsstyrelsen har överlämnat yttrande av egnahemsnämnden i Jämtlands län.

Det område, varom är fråga i motionerna, ligger omedelbart söder om Nässets by i den vinkel, som bildas vid Singsåns utflöde i Indalsälven. Området har en areal av cirka 350 hektar. Med undantag för ett mindre område söder om Singsån utgör området ett sammanhängande komplex. Området är delvis odlat. Genom dålig skötsel ha vissa arealer vuxit igen med al. Jorden utgöres av svämjord. Väg över området saknas.

Av de hörda myndigheterna ha de lokala organen ställt sig välvilliga till motionerna. Länsstyrelsen har sålunda tillstyrkt statens medverkan till en utredning i ämnet enligt något i utlåtandet angivet alternativ. Jämväl hushållningssällskapets förvaltningsutskott och egnahemsnämnden ha tillstyrkt utredning. Lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen ha däremot avstyrkt bifall till motionerna. I övrigt ha de hörda myndigheterna anført i huvudsak följande.

Länsstyrelsen: Som av utredningen framgår består det område om ungefär 350 hektar, som avses i motionerna, av en stor mängd små lotter, i flertalet fall belägna på ett betydande avstånd från stamhemmanen. Nu berörda förhållande har medfört, att området icke blivit rationellt brukat. Ur såväl ortsbefolkningens som det allmännas synpunkt är det en angelägenhet av

stor betydelse att jordens goda naturliga förutsättningar på bättre sätt tillvaratagas och att området blir föremål för effektiv jordbruksdrift. Olika möjligheter synas härvid kunna komma i fråga. Emellertid är det uppenbart att, så länge den nuvarande splittringen av brukningsenheterna består, någon mera väsentlig förbättring i berörda hänseende ej kan ernås. Ej heller torde det vara möjligt att vinna en tillfredsställande lösning av föreliggande fråga utan statens medverkan i en eller annan form. Under sådana förhållanden synes det väl motiverat att staten jämväl medverkar vid en utredning av frågan, därvid olika alternativ för dess lösning allsidigt belysas. Utredningen, vartill medel inom länet saknas, synes lämpligen kunna ske genom ett statligt organ, förslagsvis lantbruksstyrelsen eller egnahemsstyrelsen, som med sig adjungerar den lokala sakkunskapen inom länet, eller också genom en statlig kommitté, representerande såväl den centrala som den lokala sakkunskapen på området. Skulle ej något av dessa alternativ kunna godtagas, vill länsstyrelsen föreslå, att medel ställas till länsstyrelsens förfogande för verkställande av erforderlig utredning med biträde av tillkallad sakkunskap.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott: Förvaltningsutskottet delar motionärernas mening därom, att möjligheterna att på ett bättre sätt än som nu sker utnyttja ifrågavarande område böra tillvaratagas. Frågan om på vilket sätt detta lämpligast skall ske, synes emellertid böra närmare prövas, och utskottet förutsätter, att den av motionärerna föreslagna utredningen, därest densamma kommer till stånd, kommer att omfatta jämväl detta spörsmål. Det är önskvärt att vid en eventuell utredning även den lokala sakkunskapen inom länet blir representerad.

Egnahemsnämnden: Med hänsyn till jordens beskaffenhet utgöra ifrågavarande bottnar en värdefull produktionsreserv, och önskvärt vore, att denna bleve till fullo utnyttjad.

Egnahemsnämnden har således intet att erinra mot att frågan om bottnarnas utnyttjande blir föremål för allsidig prövning, varvid icke enbart möjligheterna att här tillskapa ett större jordbruk bör undersökas utan även andra vägar för ett rationellt och ekonomiskt utnyttjande av odlingstillgångarna.

Första förutsättningen för att å bottnarna bilda ett större jordbruk efter de riktlinjer, som i motionerna uppdragits, är emellertid att hela arealen eller största delen av densamma kan arrenderas i ett sammanhängande skifte. Enskilda brukningsdelar, insprängda i komplexet, kunna icke tolereras, då en dylik splittring kan medföra försvårad brukning och dessutom vålla oenighet.

Då produktionen kan förväntas bliva ensidig — såvitt kan bedömas i hudsak endast mjölk — och någon skog i detta fall icke finnes att falla tillbaka på, måste de grundläggande kalkylerna göras med högsta omsorg. Anläggningskostnaderna komma att ställa sig höga icke enbart beroende på byggnadskostnaderna för ekonomibyggnaden. Man torde få räkna med betydande belopp för uppförande av förvaltare- och arbetarbostäder. Kostnaderna för iordningställandet av åkerjorden genom dikning, planering och andra erforderliga kultiveringsåtgärder komma att representera betydande belopp. Härtill kommer, att markvägar måste anläggas, för att transportförhållandena skola bliva så gynnsamma som möjligt. Driftskostnaderna måste bliva föremål för en noggrann analys. Då driftsresultatet är till övervägande del beroende del beroende på mjölkproduktionen och det mjölkpris, som i en framtid kan erhållas, är det skäl i att icke kalkylera med toppriser på mjölken. Försäljningen av slaktdjur torde icke få samma betydelse för det ekonomiska utbytet.

Förutom den av motionärerna föreslagna utredningen bör jämsides med denna även göras undersökningar om andra vägar att på rationellt sätt utnyttja bottnarna. Då Ragundabottnarna utgöra fristående fastigheter med egen registerbeteckning är en omskiftning av de byalag, vilka såsom fyllnadsjord hava skiften på bottnarna, icke genomförbar och därför är denna väg till nybildning av fastigheter genom utflyttning till bottnarna stängd.

Emellertid skulle man kunna tänka sig, att egnahemsorganisationen förvärvade området ifråga, om nu detta låter sig göras till rimliga jordpriser. Men även då måste första förutsättningen vara, att det område, som förvärvas, kommer att ligga i ett sammanhängande skifte. Vad som talar emot en sådan lösning är, att bottnarna icke äro tilldelade någon skog. Skola familjejordbruk nybildas, kan detta icke ske med mindre stödsskog tilldelas de nytillkomna fastigheterna. Då emellertid domänverket innehar åtminstone en kronopark, som med hänsyn till läge skulle kunna sambrukas med fastigheter å bottnarna, böra möjligheterna till överlåtelse av sådan skogsmark till egnahemsorganet undersökas. Denna skogsareal borde då lämpligen förvaltas såsom gemensamhetsskog dels för undvikande av onödig uppdelning av jorden dels för vinnande av mera rationell skogsdrift.

Med stöd av vad ovan anförts vill egnahemsnämnden tillstyrka föreliggande motioner om utredning rörande möjligheterna att på Ragundabottnarna tillskapa ett större jordbruk men önskar som sin mening också framhålla önskvärdheten av att jämsides med denna utredning även undersökning göres om förutsättningarna att genom egnahemsorganisationen lösa frågan om tillvaratagandet av den produktionsreserv, som ifrågavarande bottnar representera.

Lantbruksstyrelsen: Såsom framgår av förevarande motioner lämnar jordbruksdriften inom ifrågavarande område åtskilligt övrigt att önska. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande får det därför anses vara synnerligen angeläget, att jordbruket där snarast bringas till en ståndpunkt, som mera motsvarar de för området gällande goda naturliga förutsättningarna. Det torde emellertid böra ankomma på vederbörande lokala myndigheter att närmare utreda frågan angående de åtgärder, som i detta syfte böra vidtagas. Först därest en dylik utredning skulle utvisa, att statsmakternas medverkan skulle vara motiverad och erforderlig för frågans lösning, torde det ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen att taga ställning till eventuella förslag om vidtagande av särskilda statliga åtgärder.

Vidare får lantbruksstyrelsen uttala, att styrelsen för sin del finner det i motionerna framförda förslaget att utarrendera ifrågavarande område till en på angivet sätt bildad förening och därigenom möjliggöra skapandet av ett storjordbruk mindre lämpligt. De stora anläggningskostnader, som ett dylikt jordbruk skulle draga, synas nämligen förutsätta ett mera stadigvarande jordinnehav än vad arrende av ett flertal jordlotter erbjuder. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande torde det för den skull vara mera ändamålsenligt att genom sammanläggning av till olika brukningsdelar hörande skiften här söka åstadkomma bärkraftiga så kallade familjejordbruk. Det uppgives emellertid, att ägarna till dessa skiften icke skulle vara villiga att genom försäljning medverka till sådan nybildning av familjejordbruk. I så fall bör utrönas huruvida icke den inom egnahemsstyrelsen pågående utredningen om expropriation och förköpsrätt av jord för komplettering av ofullständiga jordbruk kan komma att skapa förutsättningar för bildande av dylika jordbruk, innan tanken på familjejordbruksbildning å här ifrågavarande område övergives. Lantbruksstyrelsen får sluttligen erinra, att,

därest jorden inom området skulle vara eller senare visa sig bliva så van-skött, att dess avkastningsförmåga äventyras, möjlighet torde finnas att vidtaga sådana åtgärder, varom stadgas i lagen den 30 juni 1942 (nr 515) om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

Egnahemsstyrelsen: Styrelsen ställer sig mycket tveksam till projektet om inrättande av ett större jordbruk på ifrågavarande markområde. Enligt styrelsens erfarenhet vill det synas som om större jordbruk icke riktigt lämpade sig för Norrland och den norrländska befolkningen. I vart fall ha dylika jordbruk mycket svårt att finna köpare, och av det fåtal större jordbruk, som där finnas, ha en del förvärvats av egnahemsorganisationen för att användas bl. a. för bildande av familj jordbruk. Ett större jordbruk utbjudes f. n. till egnahemsstyrelsen att användas för samma ändamål. Det i motionerna föreslagna storjordbruket synes därför icke böra komma till stånd genom statens medverkan.

Emellertid synas Ragunda bottnar böra bättre än nu är fallet utnyttjas för jordbruksdrift. Egnahemsstyrelsen har också för avsikt att — därest förevarande motioner ej skulle föranleda åtgärd — efter verkställande av undersökningar rörande möjligheterna att å området anlägga familj jordbruk och att förvärva skogsmark till dessa, undersöka huruvida det må låta sig göra att till rimligt pris inköpa området ifråga för att utnyttja det såsom jordanskaffningsföretag liknande dem som finnas i Norrbotten och Västerbotten. Om ett sådant utnyttjande visar sig möjligt och ändamålsenligt, skulle å området anläggas huvudsakligen familj jordbruk. Möjlighet skulle därvid beredas Ragundabor, som så önskade, att få förvärva sådana jordbruk, varvid för skapande av bärkraftiga jordbruk sammanläggning med äldre brukningsdelar kunde komma till stånd.

Utskottet.

Enligt vad som framgår av utredningen i ärendet är jordmänen inom ifrågavarande område merendels god, vilket utskottet även haft tillfälle att förvissa sig om vid besök på platsen. Naturliga förutsättningar förefinnas därför enligt utskottets uppfattning för en lönande jordbruksdrift på området. Ett effektivt utnyttjande av marken hindras dock av den nu rådande ägospplittringen i cirka 110 skiften, vilka i åtskilliga fall ägas av personer bosatta på avsevärt avstånd från lotterna. I likhet med motionärerna anser utskottet därför lämpligt, att frågan om vilka möjligheter som kunna tänkas för att området bättre än hittills må kunna utnyttjas för jordbruksändamål blir föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning, därvid även det i motionerna framlagda förslaget att områdets brukande skulle överlåtas på en av lottägarna bildad förening bör prövas.

Den av utskottet förordade utredningen synes lämpligen kunna anförtros åt de sakkunniga, som jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 december 1943 tillkallats av chefen för jordbruksdepartementet för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder för det norrländska näringslivets förkovran.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 159 och II: 223 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att Kungl. Maj:t ville överlämna motionerna till ovan angivna norrlandsutredning för att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag.

Stockholm den 9 juni 1944.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Edmund Eriksson, Gabrielsson, Alfred Andersson, Jacob Hansson*, friherre *Beck-Friis, Näslund* och *Anderberg* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson* i Löbbo, *Gustafson* i Vimmerby, *Ericsson* i Sörsjön, *Mäler, Lundbom, Andersson* i Surahammar, *Svensson* i Ljungskile och *Larsson* i Karlstad.
